

Комплекс завдань для формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції

Курс України на європейську інтеграцію зумовлює соціальне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих вчителів, які не лише володіють іноземною мовою (ІМ), але й спроможні на належному рівні навчати її інших. Реалізація такого соціального замовлення актуалізує необхідність формування у майбутніх учителів професійної компетенції, а відтак і необхідність формування її складника – професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції.

Актуальність і важливість формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції обумовлена необхідністю педагогічної спрямованості навчального процесу, що розглядається в сучасній науці як відображення інтересу та психологічної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Професіоналізація занять дає можливість студентам відчувати складність і водночас відповідальність професії вчителя, що, у свою чергу, сприяє підвищенню їхнього інтересу до майбутньої професії.

Проблема формування професійної компетенції майбутніх учителів була об'єктом дослідження багатьох авторів. Так, О.О.Смирнова розглядає професійну компетенцію через призму соціокультурної компетенції і досліджує її соціокультурний аспект¹. Т.В.Савицька розробила модель навчання майбутніх учителів ІМ професійно орієнтованого аудіювання². У свою чергу, Ю.В.Головач ранню професіоналізацію практичних занять вбачає у формуванні професійно-фонетичної компетенції студентів першого курсу.³ І.В.Самойлюкевич при навчанні професійно орієнтованого говоріння студентів зосереджує увагу на тематичності, яке досить чітко виражене у професійно орієнтованих діалогах і монологах⁴.

Проте роботи, присвячені цьому питанню, ще не повною мірою розв'язують проблеми, які пов'язані з професіоналізацією навчання. Недослідженою залишається проблема формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції та розробка відповідного комплексу завдань, зокрема. Саме

тому розгляд комплексу завдань для формування вказаної компетенції і є *метою* цієї статті.

Перш ніж розглянути комплекс методичних завдань для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції, дамо визначення поняття „методичне завдання” та окреслимо вимоги до нього.

У сучасній науці не існує остаточного визначення поняття „методичне завдання”, і методисти тлумачать його по-різному. Так, Т.П.Камаєва термін „методичне завдання” отожднює з терміном „модель методичної задачі” й визначає як типову проблемну ситуацію, що моделює процес навчання ІМ, вирішення якої можливе лише за умови її аналізу, співвіднесення даного і шуканого, використання відповідних знань. Модель методичної задачі забезпечує повторення матеріалу з проблем методики, сприяє корекції та вдосконаленню теоретичних знань⁵. У свою чергу, С.В.Роман використовує термін „навчально-професійне завдання”, що означає завдання пошукового характеру, за допомогою якого на практичних заняттях з ІМ моделюються суттєві сторони навчальної діяльності вчителя ІМ, завдяки чому стимулюється професійна мотивація студентів і створюються умови для набуття ними синтезу володіння мовою та вміннями навчати інших⁶.

У нашому розумінні *методичне завдання* – це завдання, виконання якого передбачає моделювання фрагментів майбутньої професійної діяльності вчителя та зумовлює аналітико-синтетичну діяльність і мовленево-розумову активність студентів. Методичне завдання містить такі структурні компоненти: 1) інструкцію; 2) виконання завдання; 3) контроль виконання завдання. Зразок виконання завдання є факультативним.

Розглянемо вимоги до кожного з компонентів методичного завдання, спрямованих на формування професійно орієнтованих умінь студентів. При визначенні вимог до методичних завдань ми спиралися на дослідження Н.К.Скляренко, де пропонуються сучасні вимоги до вправ⁷.

¹ Смирнова Е. А. Профессионально-направленное формирование социокультурной компетенции в процессе подготовки будущих учителей иностранного языка (на материале немецкого языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 2001. – 182 с.

² Савицька Т. В. Рефлексивна модель навчання майбутніх учителів іноземних мов професійно орієнтованого аудіювання // Вісник КНЛУ. Серія “Педагогіка та психологія”. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – Вип. 6. – С. 23-31.

³ Головач Ю. В. Контроль уровня сформированности профессионально-фонетической компетенции студентов первого курса языкового педагогического вуза (на материале английского языка): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1997. – 272 с.

⁴ Самойлюкевич И. В. Методика обучения профессионально направленному говорению на английском языке (III курс языкового педагогического вуза): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1990. – 247 с.

⁵ Камаева Т. П. Формирование профессионально-методических умений речевого взаимодействия на иностранном языке (английский язык): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1990. – С.131.

⁶ Роман С. В. Методика проведения занятий по практике английского языка с использованием учебно-профессиональных задач (I курс языкового педвуза): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1982. – С. 40.

⁷ Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь // Іноземні мови. – 1999. – №3. – С. 3-7.

Першою вимогою до інструкції виступає **вмотивованість**. Трактування цієї вимоги означає створення і розвиток мотивації до отримання майбутньої професії вчителя ІМ. Ця вимога реалізується шляхом пояснення студентам, для чого необхідно виконувати методичне завдання. Вмотивованість таких інструкцій є професійною, адже студенти виконують роль учителя ІМ.

Другою вимогою до інструкції є **практична спрямованість**. Зважаючи на те, що мова йде про формування професійно орієнтованої компетенції на практичних заняттях з ІМ, раціональним і доцільним є навчання студентів прийомів і форм роботи, які вони зможуть застосовувати у своїй майбутній діяльності для формування комунікативної компетенції учнів.

До виконання методичного завдання висунуто такі вимоги: **вибір оптимального ступеня керування методичними діями й діяльністю студентів, вибір оптимальної форми організації завдань, наявність опор**, необхідних для виконання завдань, **урахування місця виконання**. За ступенем керування ми розрізняємо *частково керовані методичні дії (методичну діяльність)* і *методичні дії та діяльність з мінімальним рівнем керування*.

Розглядаючи питання різних форм організації методичних завдань для формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції, ми вважаємо доцільним використання таких форм організації роботи студентів: одночасної роботи в парах, індивідуальних, фронтальних у режимі „студент - група”. Для виконання методичних завдань студентами важливим чинником є *наявність / відсутність опор*. Зважаючи на те, що йдеться саме про ранню професіоналізацію практичних занять, коли студенти ще не ознайомилися з курсом методики викладання ІМ, використання вербальних опор, насамперед пам'яток, є необхідною умовою успішного формування методичних умінь. Що стосується *місця виконання*, то методичні завдання виконуються як удома, так і на аудиторних заняттях.

Аналізуючи наступний обов'язковий компонент методичного завдання – *контроль*, вкажемо об'єкти і форми контролю. Так, *об'єктом* контролю виступає рівень сформованості певних методичних умінь студентів. На практичних заняттях з ІМ доцільним є використання таких *форм контролю* як контроль з боку викладача та взаємоконтроль студентів.

Визначення вимог до методичних завдань дає нам підставу організувати їх у межах комплексу, який, у свою чергу, містить групи завдань, спрямованих на формування професійно орієнтованої граматичної компетенції майбутніх учителів англійської мови. Зважаючи на те, що йдеться про формування методичних умінь на практичних заняттях з ІМ, необхідно зазначити, що формування таких умінь відбувається після опанування студентами мовним та мовленнєвим матеріалом. У цій статті ми пропонуємо методичні завдання, які викону-

ються після оволодіння студентами граматичними знаннями та навичками.

Отже до **комплексу** входять такі групи методичних завдань:

- 1) група завдань для формування й розвитку вмінь оцінювати граматичну коректність усного мовлення (УМ) та локалізувати граматичні помилки в УМ;
- 2) група завдань для формування й розвитку вмінь пояснювати граматичний матеріал;
- 3) група завдань для формування й розвитку вмінь складати схеми, які відображають будову виучуваних граматичних структур;
- 4) група завдань для формування й розвитку вмінь формулювати завдання до граматично спрямованих вправ;
- 5) група завдань для формування й розвитку вмінь розробляти граматично спрямовані вправи.

Розгляд комплексу методичних завдань вимагає з'ясування організації навчального процесу, тобто *етапів* формування і розвитку методичних умінь.

Ми виділяємо три етапи: *пояснювально-ілюстративний, виконавчий та контролюючий*. На *першому етапі* викладач надає студентам необхідні знання з методики викладання ІМ і пояснює, як виконувати методичні завдання. На *другому етапі* студенти виконують методичне завдання з використанням пам'яток. Розглянемо види пам'яток. Так, Ю.І.Пассов виділяє такі види пам'яток: пам'ятка-алгоритм, пам'ятка-інструкція, пам'ятка-порада, пам'ятка-демонстрація, пам'ятка-стимул¹. Ми пропонуємо використання пам'яток-інструкцій, які, за визначенням Ю.І.Пассова, передбачають конкретні вказівки щодо необхідності певних дій (кроків), але студенти мають можливість перестановки однієї-двох дій або навіть пропуску певної дії².

Третій етап – *контролюючий*, на якому викладач перевіряє виконання студентами методичних завдань. На цьому етапі студенти демонструють сформульовані завдання до вправ, створені навчально-комунікативні ситуації (НКС), розроблені вправи, схеми тощо. Значущість цього етапу полягає в тому, що студенти мають нагоду відчувати себе в ролі учителя, а це, у свою чергу, має стимулюючий вплив на можливість отримання майбутньої професії.

Наведемо приклади методичних завдань для студентів другого курсу вищого навчального закладу.

Група завдань для формування й розвитку вмінь оцінювати граматичну коректність УМ та локалізувати граматичні помилки в УМ

Приклад.

(Це завдання виконується одночасно з демонстрацією монологів, створених студентами. В той час коли один із студентів представляє свій монолог, інші студенти його уважно слухають і фіксують граматичні помилки).

Мета: навчити студентів оцінювати УМ та локалізувати граматичні помилки в УМ.

¹ Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – С. 140.

² Там само.

Завдання: You are a University teacher. Listen to your student's monologue. Try to evaluate it and point out grammar mistakes. Use the following scheme and criterion for evaluation.

Point of evaluation	excellent	good	average	poor
Grammatical correctness				
Mistakes:				

Example.

Student's monologue:

Honey, please think about your choice better. What will you do if you become a teacher? You'll be sick and tired of the children and you'll have no spare time. Even more, this profession isn't highly paid. I think that the profession of a lawyer will be a good choice. You'll become a respectable person and a lawyer can earn money at any moment, if you want to be OK, be a lawyer every day. Don't you know it? Listen, a school, noisy children that's not what you need. I'm not sure that it's a good choice. Think it over. You'll spend all your time at school. If I were you, I won't enter a pedagogical university, because teaching isn't your cup of tea. Even more, if you became a teacher you'll have no time for yourself and you'll have a headache every day. If I were you, I'd choose the profession of a lawyer. If you become a lawyer, you'll have opportunities to travel and waste your money according to your liking. But what teaching can give you? Only sleepless nights, I suppose.

Point of evaluation	excellent	good	average	poor
Grammatical correctness		✓		
Mistakes: 1) "wouldn't enter" should be used instead of "won't enter" in the second type of conditionals; 2) "become" should be used instead of "became" in the first type of conditionals				

Група завдань для формування й розвитку вмінь пояснювати граматичний матеріал

Перед виконанням таких завдань викладач указує на можливі шляхи презентації нового граматичного матеріалу, а саме: за допомогою правила, за допомогою правила-інструкції, за допомогою евристичної бесіди, пояснює різницю між ними і повідомляє студентам, як організувати презентацію нового матеріалу.

Приклад.

Мета: навчити студентів пояснювати другий тип умовних речень.

Завдання: You are a secondary school teacher of English. According to the Curriculum you are to teach your pupils to form and use the second type of Conditionals. You know that there are three ways of presentation grammar material: 1) with the help of a linguistic rule, 2) with the help of an instruction, 3) with the help of a heuristic talk. Choose a suitable way of presentation and explain the second type of Conditionals to your pupils.

Для виконання завдання вдома студентам пропонується використати пам'ятку.

Пам'ятка для студентів

Ви знаєте, що існують три способи пояснення нового граматичного матеріалу. Виберіть один із них, але пам'ятайте, що презентація за допомогою евристичної бесіди є найбільш ефективною, а за допомогою лінгвістичного правила – найменш ефективною.

1. Пояснення граматичного матеріалу за допомогою правила.
 - вкажіть, які функції виконує граматична структура;
 - вкажіть, як утворюється граматична структура;
 - наведіть приклад.
2. Пояснення граматичного матеріалу за допомогою правила-інструкції
 - вкажіть, які дії потрібно виконувати для вживання виучуваної граматичної структури;

Пояснення за допомогою правила-інструкції зазвичай починаються так: „If you want to express... use ...”.
3. Пояснення граматичного матеріалу за допомогою евристичних бесід.

Пам'ятайте, що *евристична бесіда* – це діалог учителя та учнів, у процесі якого самі учні знаходять рішення проблеми, що обговорюється. При підготовці евристичної бесіди необхідно враховувати вік та досвід учнів.

- Доберіть або самостійно складіть мікромонолог / мікродіалог, що містить граматичну структуру, яку ви будете пояснювати;
- складіть запитання, що передбачають у відповідях визначення функції, форми виучуваної граматичної структури, а також порівняння її з аналогічною в рідній мові.

Наведемо приклад евристичної бесіди, що може використовуватися для ознайомлення з умовними реченнями другого типу.

Listen to the comments made by a student and follow the printed text. Pay attention to the underlined sentence.

I'm studying at college now and I work as a baby-sitter to pay the tuition fees. Practically all American college students have to work. If my parents were rich, I wouldn't work. And it goes without saying that if I didn't work, I would have more time for studying.

1. What kind of sentence is the underlined one: simple or complex?
2. Point out the main clause and the subordinate clause.
3. Point out the predicates in both clauses.
4. What mood is used in the main clause/subordinate clause?
5. Translate this sentence into Ukrainian paying attention to the forms of the verbs in both clauses.
6. Compare the forms of the verbs in English with Ukrainian ones. What is the main difference between them?

Now we can come to a conclusion about the forms of the verbs that are used in the second type of Conditionals.

1. What kind of action does this sentence express: real or unreal?
2. What time does it refer to?

Now we can come to a conclusion about the basic functions of the Present Conditional Mood and Present Subjunctive II used in the second type of Conditionals.

Група завдань для формування й розвитку вмінь складати схеми виучуваних граматичних структур

Перед виконанням таких завдань викладач пояснює, які позначки вживаються для головного і підрядного речення, які скорочення існують.

Приклад.

Мета: навчити студентів складати схеми умовних речень третього типу.

Завдання: You have explained the grammar material to your pupils but they haven't grasped the idea. Make up a suitable chart of forming and using the third type of Conditionals so that your pupils can understand this grammar phenomenon.

Таке завдання готується вдома і студентам пропонується використання пам'ятки.

Пам'ятка для студентів

1. Перш ніж побудувати схему, ознайомтеся з наступними позначеннями.

S – підмет

S1 – підмет головного речення

S2 – підмет підрядного речення

V₁ – перша форма дієслова

V₂ – друга форма дієслова

V₃ – третя форма дієслова

V₄ – четверта форма дієслова

V₅ – дієслово у третій особі однини теперішнього часу

[] – головне речення

() – підрядне речення

2. Ознайомтеся з наступними прикладами:

▪ The Past Indefinite Tense S+V₂...

▪ The second type of Conditionals

If S₂ + $\frac{did}{were}$..., S₁ would do sth

If S + Present Subjunctive II, S + the Present Conditional Mood

If sb $\frac{did\ sth}{were,}$ sb would do sth

▪ The Use of the Suppositional Mood and Subjunctive I in *lest-clauses*

sb { $\frac{did\ sth}{does\ sth}{I\ will\ do\ sth}$ } lest sb (should) do sth

3. Вибери оптимальний варіант і побудуй схему.

Група завдань для формування й розвитку вмінь формулювати завдання до граматично спрямованих вправ

Перед виконанням цих завдань студентами викладач має ввести поняття „вправа”, „вид вправи”, „НКС”, пояснити студентам структуру вправи, складники НКС та запропонувати студентам пам’ятку.

Приклад.

Мета: навчити студентів формулювати завдання до вправи.

Завдання. You are a secondary school teacher of English. You are working on the topic “Choosing a Career”; grammar point is – “The Second Type of Conditionals”. You are going to do an exercise in the manual, but there is no instruction for it because of a publisher’s misprint. Look through the exercise and make up the instruction for it.

Instruction.....

If I were a teacher,	I would I wouldn't	<ul style="list-style-type: none"> • be extremely critical. • be more informal. • insult children. • teach more than just a language. • communicate with students not only in class.
----------------------	-----------------------	---

Для виконання цього завдання ми пропонуємо студентам використовувати пам’ятку.

Пам’ятка для студентів

1. Уважно прочитайте інструкцію до завдання.
2. Ознайомтеся із самою вправою.
3. Визначте вид вправи.
4. Знайдіть аналогічну вправу та ознайомтеся з нею.
5. Сформулюйте завдання до вправи, виконуючи такі дії:
 - вкажіть комунікантів (бажано, щоб принаймні один із комунікантів узяв на себе роль носія англійської мови або людини,

яка не знає рідної мови партнера по спілкуванню, але обидва комуніканти володіють англійською мовою);

– опишіть стосунки комунікантів та обставини спілкування;

– вкажіть, для чого учні мають щось сказати, прослухати, написати, прочитати;

– поясніть, що потрібно зробити і як: усно чи письмово, індивідуально, хором у парах чи групах.

Група завдань для формування й розвитку вмінь розробляти граматично спрямовані вправи

Приклад.

Мета: навчити студентів розробляти граматично спрямовані вправи.

Завдання: You are a secondary school teacher of English. You are working on the topic “Education in the USA”; grammar point is – “The Second Type of Conditionals”. You have already explained the material and done some assignments given in the manual. But you feel that your pupils can’t imitate and pronounce patterns containing this grammar point with the right intonation. Try to make up your own exercise helping your pupils to cope with the task.

Зважаючи на те, що викладач вже ознайомлював студентів із поняттям „вправа”, „комунікативна ситуація”, пояснював студентам структуру вправи, види і типи вправ, складники НКС, то у разі потреби викладач може лише нагадати студентам вказані аспекти або детальніше пояснити, якщо студентам незрозуміло. Це завдання виконується як домашнє, саме тому ми пропонуємо використання пам’ятки.

Пам’ятка для студентів

1. Уважно прочитайте інструкцію до завдання.
2. Сформулюйте мету вправи, яку вам потрібно розробити. Ця мета експліцитно вказана в інструкції до завдання.
3. Визначте вид вправи.
4. Знайдіть аналогічну вправу та ознайомтеся з нею.
5. Пам’ятайте, що вправа має три- або чотирифазову структуру: перша фаза – завдання; друга фаза – зразок виконання (ця фаза факультативна); третя фаза – виконання завдання; четверта фаза – контроль.
6. Сформулюйте завдання до вправи, виконуючи такі дії:
 - вкажіть комунікантів (бажано, щоб принаймні один із комунікантів узяв на себе роль носія англійської мови або людини, яка не знає рідної мови партнера по спілкуванню, але обидва комуніканти володіють англійською мовою);
 - опишіть стосунки комунікантів та обставини спілкування;
 - вкажіть, для чого учні мають щось сказати, прослухати, написати, прочитати;
 - поясніть, що потрібно зробити і як: усно чи письмово, індивідуально, хором, у парах чи групах.
7. Доберіть необхідний матеріал та організуйте його безпосередньо у вправі.

Отже у цій статті ми запропонували деякі приклади з комплексу завдань для формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції на практичних заняттях з АМ. На нашу думку, застосування запропонованого комплексу сприятиме кращому оволодінню методичними вміннями, необхідними для майбутньої професійної діяльності студентів. Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у розробці комплексу завдань, виконання яких сприяло б розвитку у майбутніх учителів методичних умінь для формування в учнів інших мовних або мовленевих компетенцій.

Т.О. Стеченко (Чернігів)